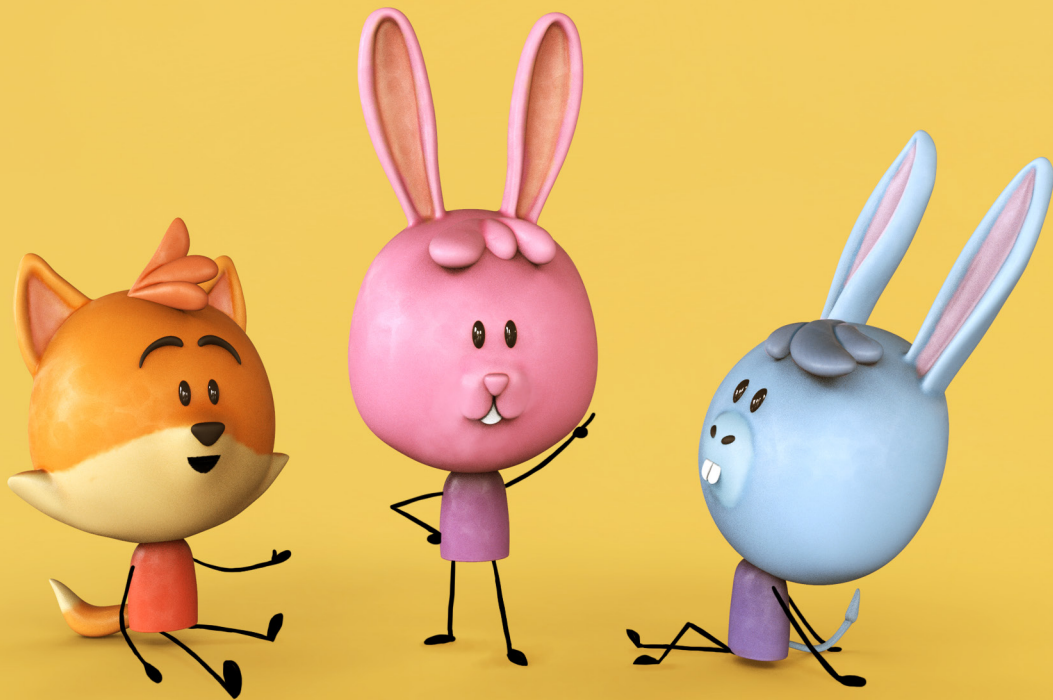

yä pa na'ba ge ga'tho bi m'ai

Lengua: Hñähñu
(Otomi)

Nuna t'umfist'ofa dā za dā hñetiui ha rá m'ui: yā dada ne yā t'ubātsi, gehni
ngu n'a rá mpefi gá nt'utāte ge ungā rá 'ñuu dā hmāñ'ā rá thogi rá hñeni,
ne dā mpatā nt'aniui n'a ngu n'a'u di 'ñāmbābi'u yā mfeni. nu'bu ne dā fādi
mats'uu ha ma hño, ne dā thāni 'ra yā nts'ofa gá njot'ā nsu, dā za gi hyoni
ha rá nxii gá ñot'i'ā rá Hmunts'ā Nzaki Manxotho Nximhai hñāmfō t'embi
Organización Mundial de la Salud. kut'i nuua: <https://www.who.int/es>.

N'a rä pa, bi sikägihee
ge ma dä njot'i 'ra yä
mut'a pa nu'ü yä ngu gä
nt'utäte, ha himi tsa
gä pöhñe ma nguhe
nu'ü yä ya'ä.

**Rá hyax'ä dá nk'äts'i ha rä kũhyats'i ha dä handi ge ha
rä 'ñuu hinto mi 'yoni.**

Ma t'uku mi ntso'mi
ne xa mi hñei ge himi
tsa gä poñhe rä nt'eni.

Ha nehe, dä nuu ge
nu'u ma dada, mi tu yá
mũi, ha mi noñ'u ge n'a
rä hñeni xa rä dāma
hñoste. Ha dá tsa
ge dá ntsu.

¿Hánja thogi nuna?
Bi ñ'ani'ä ma t'unju.

Ma dada bi xikägihe n'a rä
'bede nu'ä bi metuäbi'ä rä
'yothete...

Nge'ä nu'ä rä xi'minit'uts'ozu'ue, bi ñ'embäbi'ä rä 'yothete, ge'ä
n'a rä 'ra'yo t'uts'ozu'ue ge ja rá mudi bi boho ot'ä 'ra yä zäna.

¿Te 'be'ä gi ena?
Rä xí'min...

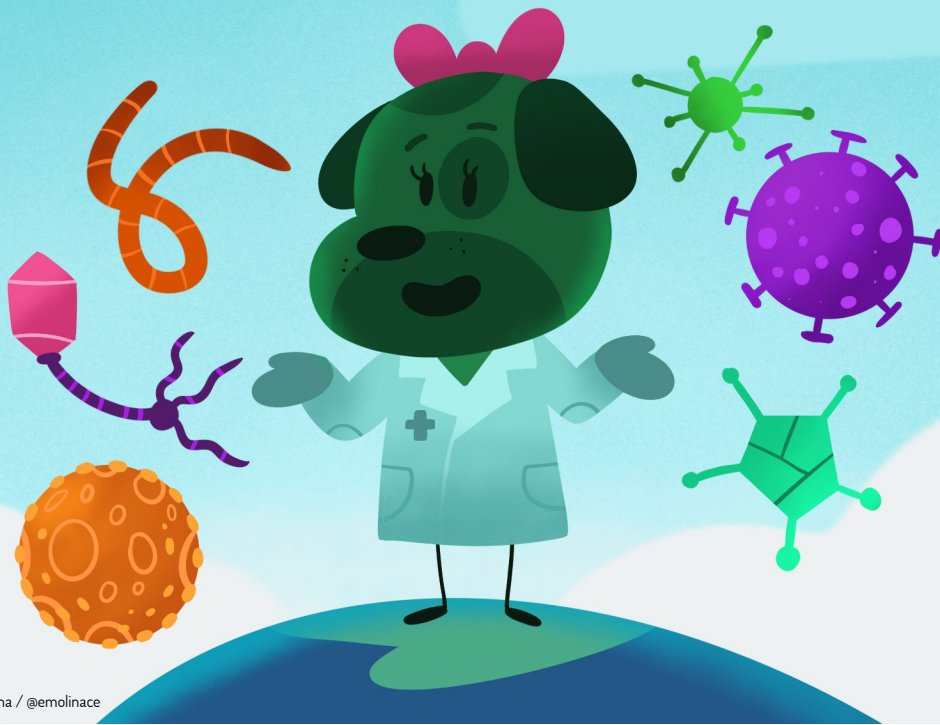
¿Te 'be'ä n'a rä
t'üts'ozu'ue?

Yä t'üts'ozu'ue ge'ü ngu 'ra yä zu'ue xa yä t'üki ge hingi tsa gi hyandi,
ha nu'bü dä yüt'ä ha ri ndo'yo japi ge dä nex'ä'í,
ha n'andi ja'i ge gi hñeni.

Nu'ṽ yä jä'i xa nets'i hä'ä rä t'uts'ozu'ue mbo rá
ndo'yo, ha nu'bṽ dā ña ɛni ha rä ndähi nu'ṽ yä
t'uts'ozu'ue. Nu'bṽ dā zo'te ha yá da, rá xiñu ne
ha rá ne'ä ma n'a rä jä'i, ne'ṽ dá za dā nets'ebi.

Ja ndunthi 'ra n'añ'o'ü yä t'uts'ozu'ue, ha nu'ü ma n'a xa fädi
ha ne xa yä neste dä za dä ja'i gi hñengä üña, ge'bu dä za dä
zu'ä'i rä thehe, rä nzoo, rä ü'yuga...ma 'ra yä nts'api,
ngu gä emfü ma 'ra yä ügi. Ha gi tsa ma ñ'ü.

Ha nu'bu dä beni nu'ä n'a 'mi'ki ge ma t'ukäku bi hñeni.

**N'a rä nts'api, ngu'ä rä thehe o rä nzoo, ge'bu mangä rä
ndo'yo ge di ntsau'i'ä n'a rä hñeni.**

¿N'a 'mi'ki xkā hñeni?

Kot'i'ü ma nts'ant'i nu'ü yä nts'api n'a 'mi'ki xkā pe'tsi:

Uñaxu

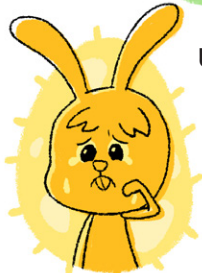
Nzoo

Thehe

U'yüga

Nzongä da

Ts'amañ'ü

Njotä xiñu

¿Xkā pe'tsä ma 'ra yä nts'api? Ofo ndañ'ü: _____

¿Gi beni hángu yä pa gá tɔ'mi bi mengi'ä ri nzaki?

Xihni'ä rä nts'ant'i hángu'ä gá tɔ'mi gá yopä m'ui xä ñho:

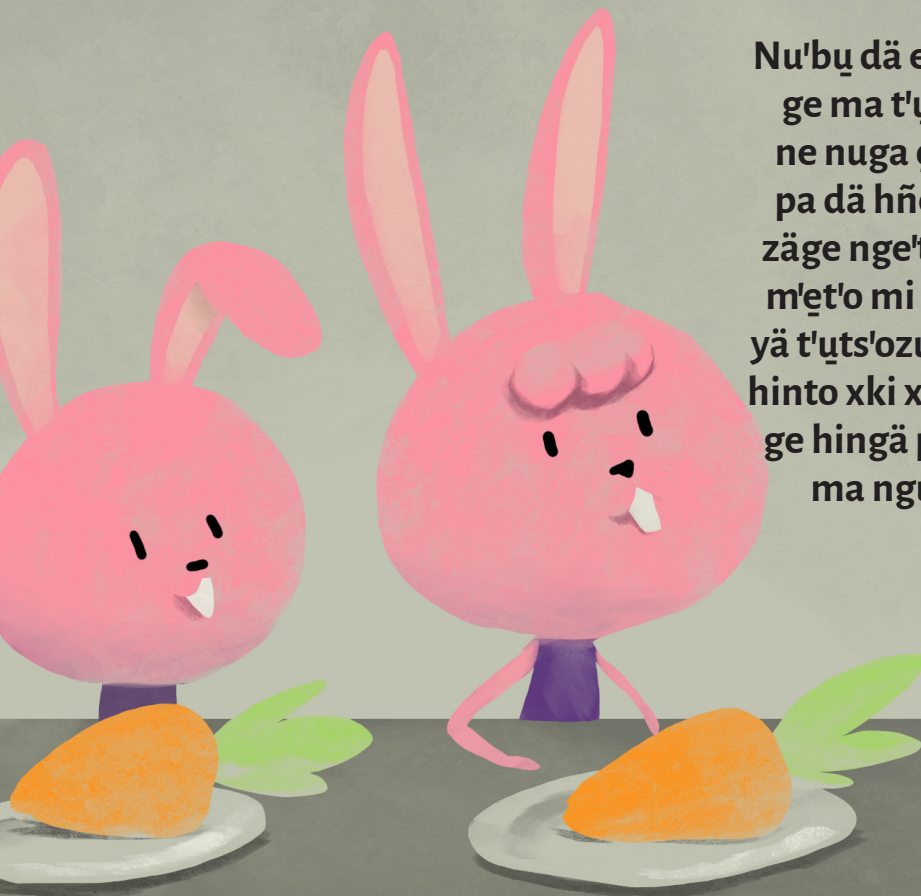
1 pa

2 ó 3
yä pa

Ngu 4 ne
6 ma pa

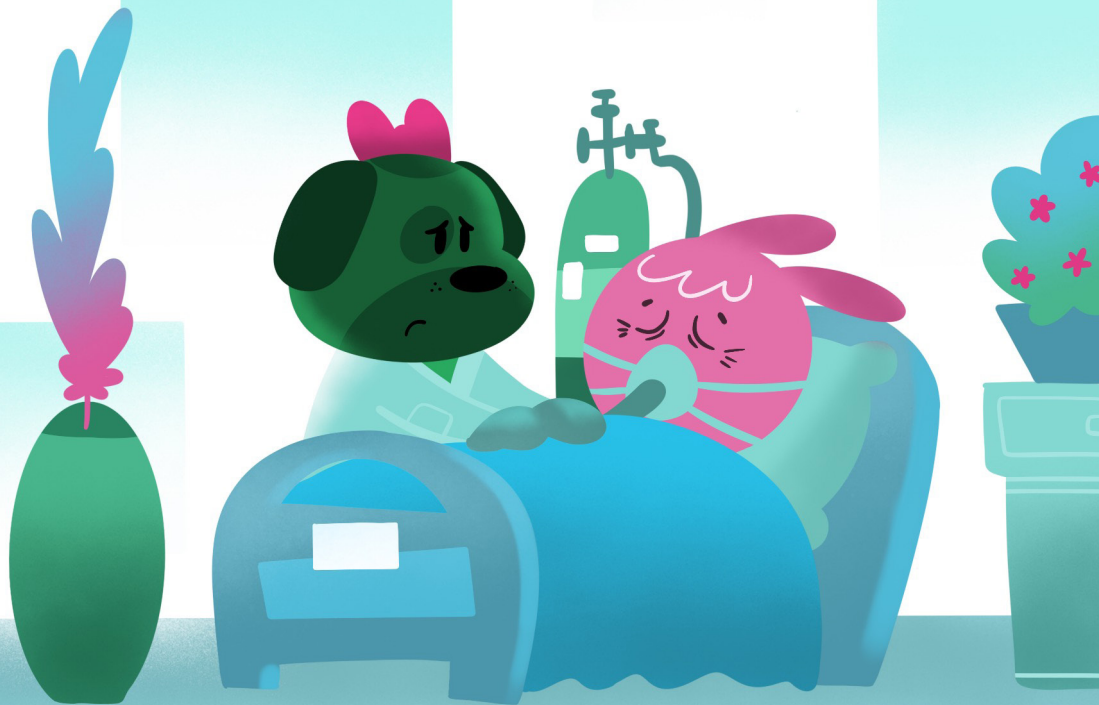
7 ma pa o
thogi'u

Nu'bu dä ena: xi'ä
ge ma t'ukäku
ne nuga ot'ä yä
pa dä hñenihe,
zäge nge'tho ma
m'et'o mi ja nu'u
yä t'uts'ozu'ue. Ha
hinto xki xikägihe
ge hingä ponihe
ma nguu...

Ma nana bi xiki ge nuna t'uts'ozu'ue rä 'ra'yo, ha nu'ä rá
ugi nuna hñeni xa di nts'edibi'u yä zi xita, nge'tho ge japi
strä hñeibi'u dä joxä yä hña.

'Rabü xa dä nts'edibi'u ha pe'tsi ge dä ma ha rä
ngu gá oxäda'thi.

Xä nts'unibi 'nehe nu'u yä jä'i pe'tsi ma rä yä hñeni, ngu nu'ä
n'a t'embi hñeni gá do'thui. Nuyü yä mut'äjäi fädiyu ngu yä
jäi xa ts'uthobi dä hñeni.

Njuxäts'edi'ä rä ji

Thohnoho

hñeni gá do'thui

Hñengä joxähñä

**'Rabū pōhō'ū yā t'ūts'ozu'ue pē'tsä 'ra yā 'ra'yo 'bai. Nzäntho
nixi di pädiḥu, ha n'andi ma n'a xa di ũṇḣu.**

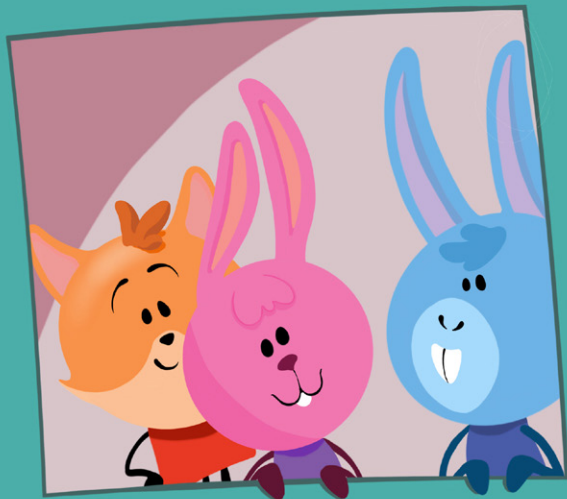
**Ge'ä bi njani nuna 'ra'yo t'ūts'ozu'ue, rá thuhu Coronavirus
SARS Co-V 2 ó COVID19, gehni bá bōhō rá mudi ha
China rá gáxä zana rä jeya 2019.**

**Nu'bu ndunthi yä jä'i di hñeni'u ma hyegi'ä rä hñeni ha n'a
rä hnini o n'a rä dāhai, nu'ä t'embi nthoxähñeni.**

**Há ma 'ra yä hai xa ndunthi bi hñeni mahyegi n'adbu, ge bi
ñ'otho yä ngu gá oxäda'thi habu dä t'othu'u.**

Hänge njabū nu'ū yā
ts'ūthui akāgihū gā
kohitho ha ma nguḥū,
njabū gā mfastehū
ge hinda hñuts'i'ū yā
ndunthi yā nthoste
ha ge nu'ū yā jā'i ge xa
di nts'unibi dā hñeni
hindā hñeni ma
hyegi ga'tho.

**Dá pädibye, dá embi'a
ma dada.**

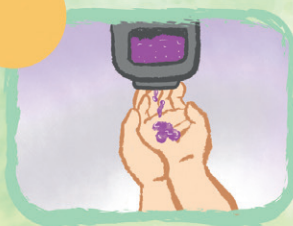
**Ha nu'a bi 'ñengägi: mahyoni
gä othu ma 'ra yä t'ot'e ge dā
mfaste ge nu'u yä nthoste
hindä ñ'o, ngu'a rä nsu'ye
ndunthi 'mi'ki rä pa.**

¿Gí pädi hánja gi xúki'ü ri 'ye?
¿Gí pädi te dä ma rá müdi ne
te 'be'ä m'e'fa?

Ofo hánja dä t'ot'ä n'a rä hogä nsukä'ye.

Njaua gä mfastehu ge hindä
nxangä nu'ä rä t'uts'ozu'ue,
mahyoni gä kot'ä ts'ät'i ma ne
ne ma xiñuhu ha di ndo'tä ma
yunihu nu'bu di hehehu o di
hñets'ehu.

Nu'bu dá fudi dá tsapi hánja
dä za gä hñets'e, ha xa
bi 'rakä rä thede.
¿Dä za gi tsapige?

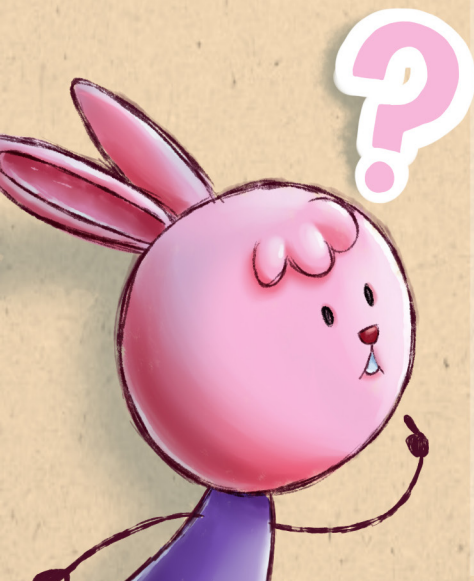
Ha nu'bu pe'tsi gā pōnihu, bi 'ñengā ma nana, mahyoni
hingā nkuat'ihu ha gā tsogihu rā nguñi'ā yo ma'ye n'a ngu
n'a'u yā jā'i njabu hingā ñhōts'ehu.

¡Dā za gi tsapi hingi nkuat'ihu nubu ha ri ngu nehe!

**Nepuḃye bi ua'ä rä 'bede, dá nuu ge dá pädi
ndunthi'u yä 'ra'yo noya.**

Junibi'u yä k'oi nu'u yä noya ri 'ñepi n'a ngu n'a'u:

**Mut'äjä'i'u xa
ts'uḡthobi dä hñeni**

T'uḡts'ozu'ue

Nthoxähñeni

Hñoste

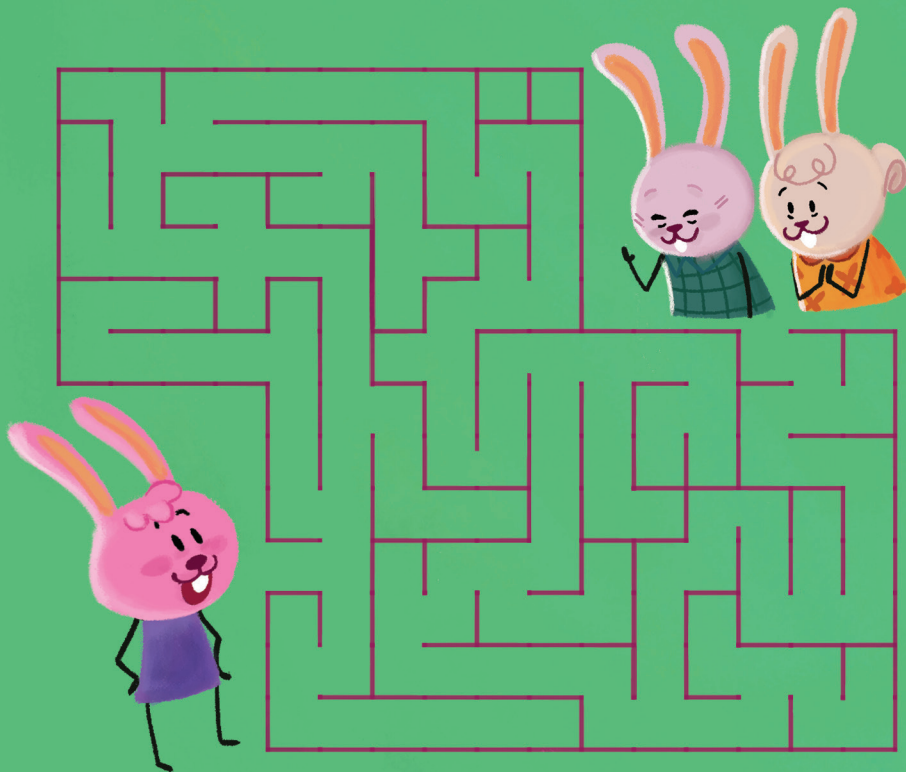
Njot'änsu

**Ma dada bi xiki nehe ge, nu'ü yä pa gá Njot'änsu, pe'tsi
ge ga'tho ma n'a gä mfastehee ha rä nguu, njabu gä
jahe'ä ma m'ui ma n'a strä ñ'enthoui ga'tho.
Ha gä tsapihe ge hints'a xa gä hithohee.**

Dá xipäbi'ä ma nana ge ndi hñei'ä ma zi zuzu, ha nu'ä
bi xikägi ge ne'u mi hñeigi, ha ge mi tsa gä tsapi gä
ñäuihe'u nt'oxgu njabu gä japihe dä johya'u.

Fats'i'ä rä t'ujua dä zofo'u yá xita gi 'ñuti hánja dä ñ'o ha
nuna 'međiñuu habu ge dä za dä 'ñe'tsä nuna nts'ofo.

Di ge'bu, n'a pa ngu n'a pa n'adä rä ya'ä di zofo'u ma zi xita,
njabu hingä hñeihee ndunthi. 'Rabü nehe di ña'be'u yá ku
ma nana ne ma dada ngu mi t'embä ma ya'bu ma
ue ne ma moo, ¡ha nehe nu'u mä ntsits'í!

¡Xähma 'bestho dä za gä handi'u!

Xa za stä hokihee nuna t'umfist'ofu jamädibi'u yä mfastetho Gä hmäte nu'u ndunthi yä mefi Gä hotho bi munts'i bi uni'u yä ya'ä, yä 'befi, ne yä mfädi ge'u bi mfaste bi japi bi uadi nuna 'befi.

Yä gät'äk'oi:

Julieta Colás
Oscar Trejo
Boli Nolasco
Marcos Vargas “Marmot”
Carlos Sallas
Gaby Zermeño
Daniel Farrera
Ernesto Molina
Jessie Arias
Aida Sofia Barba
Julian Hernández
Robin Morales
Heis González
Oscar Pinto
Carlos Tron
Verde Agua
Lupita Guillén
Ana Karen Murillo
Venisa del Águila
Oscar Hernández
Raven Bazan
Sant Arellano
“Crayon” B. Alvarez

**Rä mfeni, rä nt'ot'e
ne rä ngüt'ä'befi:**

Pixelatl / José Iñesta, Christian Bermejo y Jordi Iñesta

Bi 'yofo'ä:
Jordi Iñesta

**Rä ngüt'ä'befi ne rä
nt'unt'ofu:**
Diana Pérez

Rä njots'äñho Gä nt'ofu:
Karen Acosta

Rä hmi Gä mfist'ofu:
Carlos Cano

Rä ompä'ñuu:
Mariana Cano

Ompä'ñuu Gä 'befi'ä hñäki:
Instituto Nacional
de Lenguas Indígenas

Çut'ä'befi Gä 'ratsänt'ofu:
Instituto Hogam'ui A.C.

**Yä 'ratsänt'ofu'ä
Hñähñu u Otomi:**

Jacinto Cruz Huerta
Yessica Roque Roque
María del Carmen Mezquite Gómez
Bonifacio Pérez Botho
Telésforo Morán Ventura

Rä 'nañ'ou yä jä'i ne'ä rä mefi
k'oi bi thäi'ä ha nu'a n'a rä
t'umfist'ofu mahyegi “Nu'ä
rä pa bi 'ñangä ga'tho” ge'ä
dä hokihee ngu bi ua'ä rä
däbimhai nu'ä rä jeya 2017.
Ne'ä ge n'a rä mut'ä nthokä
'befi dä za gi tsudi ha nuna
ñot'inxii:

<https://bit.ly/Px17-20>

Nuna gehna 'na rä
mut'änthokä 'befi xä thoki
nixi thoma n'a rä njut'i.
Thopäbi dä thämpä ga'tho
yä k'oi nu'bu ge nzäntho
hindä 'ba nsehe nu'bu ge dä
hnongä nu'ä rá mudi 'befi
nu'u to'o bi 'yofo. 'Bu ja n'a rä
nt'äni o ja te gi maa, 'yofo ha:
info@pixelatl.com

Nuna dängä nthoxähñeni rä payabye ri ñe'ä t'embi COVID-19 di
unga ga'tho yä jä'i 'ra n'año'u yä jeya, uni nehe'u yä t'ukäts'unt'u ne yä
t'ukänxutsi, hage nehe handi'u yä ndumuï yä dänga jä'i nthets'ibi ha
hingä mahyoni di pädi'u hánja dä mangä nu'u yä ndumuï
ne yä m'uisse.

Nu'na t'ukä mfist'ofu bi thoki ndetho'ä rä xuñhaa go bi hoki'ä n'a rä
mut'ä 'yofu gá mem'anda ri ñehe'u 'ra n'año yä xeni nu rä hai M'onda,
ngu n'a rä mpefi ge dä max'u yä zi t'ukäbätsi dä mbeni'ä rä thogi, ha
ne ngu n'a rä t'ot'e ge dä kadi'u dä mangä nu'ä tsa ne dä ñähniui'u yä
t'ot'e gá nt'axi ne gá nsu ha nuya yä thogi.

